

Weronika Małodzińska

Wartość kształtowania kobiecości w procesie wychowania dziewcząt

Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce : kwartalnik dla nauczycieli nr 3-4, 22-28

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

mgr Weronika Małodzińska
Fundacja Życie i Płodność

WARTOŚĆ KSZTAŁTOWANIA KOBIECOŚCI W PROCESIE WYCHOWANIA DZIEWCZĄT

Istotę kobiecości trudno ująć w kilku zdaniach, mieści ona bowiem w sobie znacznie większy przekaz niż tylko charakterystyczne cechy znamienne dla płci żeńskiej jak uczuciowość i emocjonalność. Kobiecość jest wyrazem głębszego, duchowego bogactwa kobiety, macierzyństwo podstawowym jej pięknem. Kobiecość realizuje się również w małżeństwie w kontakcie z mężczyzną, przy którym to rozkwita¹. Znamienne wydaje się także zwrócenie uwagi, iż kobiecość tak jak każdy inny element osobowości człowieka podlega rozwojowi, dlatego niniejszy artykuł nie tyle skupia się na istocie bycia kobietą, co na samym procesie stawania się nią.

Kształtowanie kobiecości jest więc procesem, który rozpoczyna się już we wczesnym dzieciństwie i trwa przez kolejne etapy życia. Jest to działanie na tyle subtelne, że rzadko kiedy staje się tematem głównej refleksji człowieka, czy nawet badań naukowych. Literatura także nie poświęca mu wiele miejsca, uznając go za naturalny efekt socjalizacji dziewcząt, czy po prostu za skutek postępującego rozwoju sfery seksualnej. Znamienne wydaje się więc pytanie o wartość kształtowania kobiecości w procesie wychowania dziewczynki oraz o wszelkie uwarunkowania tego procesu, które mogłyby pomóc określić, czym jest ten wyjątkowy pierwiastek kobiecej natury.

ROZWÓJ KOBIECOŚCI

Płciowość człowieka towarzyszy mu już od chwili narodzin, determinuje jego życie, począwszy od „biologicznego funkcjonowania organizmu, poprzez proces kształtowania się tożsamości płciowej aż do pełnienia ról społecznych związanych z określoną płcią, czyli byciem kobietą lub mężczyzną”². Płciowość, jak każdy inny składnik ludzkiej osobowości ulega nieustannemu rozwojowi. Osiągnięcie dojrzałości psychoseksualnej nie jest procesem łatwym, to raczej trudny i długotrwały proces, który zakłada stopniowe przechodzenie kolejnych faz rozwojowych. Złożoności tego procesu dodaje również fakt istnienia wielu różnorodnych czynników, silnie i stale determinujących ten proces, takich jak: cechy biologiczne dziecka, oddziaływania środowiska głównie za sprawą rodziców oraz środowiska rówieśniczego oraz w sposób szczególny działania samej dojrzewającej jednostki³.

¹ Por. T. Kukulowicz, *Problem rodzinnych i zawodowych ról kobiety*, [w:] *Miłość – małżeństwo – rodzina*, F. Adamski (red.), Kraków 1988, s. 253–276.

² M. Jankowska, *Męskości i kobiecości jako dar którego nie można zmarnować*, [w:] *Wędrując ku dorosłości*, T. Król, M. Ryś (red.), Kraków 2002, s. 48.

³ Por. tamże, s. 49.

Rozwój psychoseksualny dziecka zaczyna się bardzo wcześnie, bo w okresie życia płodowego, gdzie rozwijają się gruczoły i organy płciowe, a także w zależności od płci dziecka jego układ nerwowy oraz hormonalny, w oparciu o który formuluje się określony typ temperamentu seksualnego⁴. Mimo jednak tak dalece posuniętych różnic w organizmie dziecka, na tym etapie niemowlę nie posiada jeszcze ukształtowanej świadomości seksualnej. Świadomość siebie, w tym także i własnej płciowości, kształtuje się bowiem w późniejszym okresie, w wieku eksploracji własnego ciała przez dziecko, poprzez zabawę czy też późniejszą obserwację siebie na tle innych osób. To wówczas dziecko zaczyna dzielić ludzi ze względu na ich płeć, na mamę, tatę, dziewczynki i chłopców, na mężczyzn i kobiety. Odkrycie to stanowi istotny punkt w procesie dojrzewania psychoseksualnego dziecka, ponieważ dzięki niemu w wieku 2–3 lat wie już, że jest albo dziewczynką albo chłopcem i zaczyna kształtować świadomość własnego „ja” tak, aby w wieku 5–6 lat świadomie już przejawiać zachowania typowe dla własnej płci⁵.

PROCES KSZTAŁTOWANIA TOŻSAMOŚCI PŁCIOWEJ

Zróżnicowanie zachowań i obiektów w postrzeganiu dziecka jest wynikiem również odmiennej socjalizacji kobiet i mężczyzn, której dziecko doświadcza już od kołyski. Stereotypy związane z tym jaka powinna być kobieta a jaki mężczyzna, są wszechobecne w życiu społecznym. Płeć determinuje nie tylko sam rozwój biologiczny dziecka, ale przede wszystkim wpływa na rodzaj oddziaływań najbliższego środowiska wobec niego. Już od chwili narodzenia dziecku zostają przypisane, w zależności od jego płci, określone sposoby postępowania wobec niego, począwszy od nadania imienia, a na dziecięcej wyprawce kończąc. Z biegiem czasu pojawiają się kolejne różnice w kupnie odzieży, zabawek, proponowanych grach czy zabawach⁶. W zależności od płci dzieci doświadczają różnicowania postaw także poza domem, w przedszkolu czy w szkole⁷. Środowisko społeczne, również pełni wobec niego funkcję normującą, wyrażając własne oczekiwania wobec jego postaw w zależności od jego płci. Pod wpływem występujących w społeczeństwie skryptów dziewczynki np. uważa się za bardziej delikatne czy mniej ruchliwe od chłopców. Otoczenie na ogół otacza dziewczynki też większą niż chłopców troską, czułością, okazując wobec nich większą pobłażliwość i zrozumienie, choćby np. dla zmienności ich nastrojów⁸.

Stereotypy związane z płcią stanowią więc dla dziecka mimowolnie struktury poznawcze, są źródłem wiedzy o rolach kobiet i mężczyzn, a także dostarczają informacji o samym sobie. Funkcjonujące w społeczeństwie stereotypy pozwalają

⁴ Por. tamże, s. 48.

⁵ Por. J. Augustyn, *Integracja seksualna*, Kraków 1995, s. 16.

⁶ Por. M. Sendyk, *Postawy wychowawcze rodziców wobec córek i synów*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 2009 nr 6, s. 45–49.

⁷ Por. E. Mandal, *Kobiecość i męskość*, Warszawa 2003, s. 36–38.

⁸ Por. M. Łobocki, *O wychowaniu dziewcząt w rodzinie*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 1998 nr 6, s. 9.

także doświadczyć dziecku wyraźnej i czytelnej dychotomii zachodzącej pomiędzy kobiecością a męskością, która z jednej strony ma dla niego znaczenie adaptacyjne, albowiem ułatwia mu określenie swojego miejsca i roli w społeczeństwie, z drugiej zaś jednak może stawać się przeszkodą dla jego rozwoju i samorealizacji⁹.

W dużej mierze kształtowanie tożsamości płciowej związane jest również z takimi mechanizmami, jak: naśladownictwo, identyfikacja oraz modelowanie. Naśladownictwo, zakresowo najwęższe, to zachowanie raczej automatyczne, występujące bardzo wcześnie, bo już w okresie wczesnego dzieciństwa i przejawiające się w naśladowaniu przez dziecko zachowań osób dla niego ważnych, najczęściej rodziców. Przedmiotem naśladowania mogą być zewnętrzne cechy modelu, rodzica, związane z jego sposobem mówienia, ubierania się czy też wykonywania określonych czynności¹⁰. Sama umiejętność naśladowania jest jednak bardzo ważna, ponieważ świadczy o rozwoju procesów poznawczych dziecka, w tym obserwacji i stanowi podstawę nabywania przez nie dalszych etapów rozwoju społecznego¹¹.

Na drodze identyfikacji dochodzi do przyswojenia przez dziecko określonych typów zachowań, ściśle związanych i jednocześnie wynikających z ról społecznych i płciowych pełnionych przez wzór identyfikacji. Wybór modelu z reguły podyktowany jest „posiadanymi przez dziecko doświadczeniami, zwłaszcza dotyczącymi zaspokajania potrzeb, przekonaniem o wzajemnym podobieństwie i bliskością emocjonalną z ojcem lub matką”¹². Tak więc wybór przez dziecko wzorca identyfikacji w większej mierze zależy od cech osobowości tego rodzica, niż od zgodności ich płci¹³. Co jednak nie przeczy dość silnej tendencji identyfikacji córek z matkami a synów z ojcami.

Kopiowanie zachowania rodziców, w tym szczególnie wybranego wzorca występujące w etapach naśladownictwa i identyfikacji z biegiem czasu i rozwoju dziecka poddawane jest jednak krytyce. Świadczy to wówczas o pojawieniu się kolejnej fazy, tzw. fazy modelowania, w której to dziecko przejawia chęć zrozumienia zachowania wzorca. Próba pojęcia sensu działań rodziców ma na celu z kolei dopasowanie ich do własnych potrzeb rozwojowych. Modelowanie nie ma więc charakteru działania automatycznego lub jakiegoś wąsko pojętego naśladownictwa. Świadczyć może o tym fakt, iż dzieci w miarę dorastania poszerzają krąg modeli, w których skład wchodzi nie tylko rodzice, ale także rodzeństwo, czy w szerszym zakresie nauczyciele, rówieśnicy, bohaterowie filmowi, literaccy itp. Co więcej, w miarę dorastania dzieci po pomyślnym przejściu tego procesu mogą dokonywać selekcji tych modeli, kształtując swój własny światopogląd i upodobania¹⁴.

⁹ Por. E. Mandal, *Kobiecość i męskość*, Warszawa 2003, s. 39.

¹⁰ Por. Z. Skorny, *Proces socjalizacji dzieci i młodzieży*, Warszawa 1976, s. 54.

¹¹ Por. tamże, s. 34.

¹² M. Sitarczyk, *Identyfikacja a postawy ojcowskie*, „Problemy Rodziny” 1991 nr 3, s. 8.

¹³ Por. tamże, s. 8–9.

¹⁴ Por. T. Rostowska, *Rola modelowania w procesie socjalizacji dziecka w rodzinie*, „Problemy Rodziny” 1994 nr 3, s. 33–37.

Wraz z poszukiwaniem własnej indywidualności i odrębności dziewczynka wchodzi w kolejny istotny etap rozwoju psychoseksualnego, w okres dojrzewania biologicznego. Należy nadmienić, iż proces ten zaczyna się u niej nieco wcześniej niż u chłopców, bo już pomiędzy 10 a 12 rokiem życia i trwa do około 18 roku życia. Okres dojrzewania łączy się ściśle z licznymi zmianami zachodzącymi w sferze biologii i psychiki. Pod względem somatycznym wyróżnia się poprzez zmianę w budowie i proporcji ciała, wzrost piersi, pojawienie się owłosienia w miejscach intymnych, trądziku i co najbardziej znamienne pierwszej miesiączki. Z uwagi na istotę przemian w niej zachodzących bez wątpienia można uznać go za okres, w którym dochodzi do przemiany dziewczynki w kobietę. Jest to czas niezwykle dynamiczny i trudny dla niej pod względem emocjonalnym¹⁵. Z tego też powodu w rozwoju seksualnym dziecka niezbędne jest wsparcie ze strony kochających i wyrozumiałych rodziców. Akceptacja całej osoby córki, w tym także i jej płciowości, stanowi warunek jej niezakłóconego rozwoju. Bezwarunkowa akceptacja seksualności dziecka jest także pierwszą i najbardziej pierwotną formą wychowywania seksualnego przejawianego w rodzinie¹⁶.

ROLA MATKI W WYCHOWANIU CÓRKI

Matka w życiu córki pełni wyjątkową rolę, ponieważ jest dla niej najważniejszym wzorem kobiecości, który ona świadomie bądź też nie, przyjmuje. Dziewczynka, aby stać się kobietą musi uczyć się naśladować zachowania matki, co zresztą robi, odtwarzając wykonywane przez matkę czynności chociażby w zabawie¹⁷. Za sprawą wyjątkowej więzi, niejako symbiotycznej, łączącej już nie tylko córkę, ale dziecko w ogóle jeszcze w okresie płodowym z matką, kobieta wprowadza dziecko w fazę „pierwotnej kobiecości”. Osoba matki będąc źródłem zaspokajania wszelkich potrzeb, stanowi dla dziecka wówczas uwarunkowanie prawidłowego rozwoju. Dopiero po pewnym czasie płęć dziecka różnicuje nowo powstałe potrzeby, a jego rozwój wymusza nawiązywanie nowych relacji z innymi osobami w tym najważniejsze z ojcem. Dla chłopca częściowa utrata identyfikacji z matką przechodzi wówczas na postać ojca. Zamiana modelu jest jednym z głównych i trudniejszych zadań, jakie rodzina stawia przed synem w pierwszych fazach jego rozwoju psychoseksualnego¹⁸.

W przypadku dziewczynki „proces socjalizacji, chociaż także złożony, wykazuje większą ciągłość, gdyż osiaganie kobiecości następuje na drodze potwierdzenia pierwotnej kobiecości, kiedy dziewczynka odkrywa siebie jako podobną do matki, dzięki czemu może kontynuować proces identyfikowania się z nią”¹⁹. Pozytywne spojrzenie matki na seksualność córki, korzystnie wpływa na ich relacje, sprzyja

¹⁵ Por. M. Jankowska, *Męskość i kobiecość jako dar którego nie można zmarnować*, art. cyt., s. 52.

¹⁶ Por. J. Augustyn, *Integracja seksualna*, dz. cyt., s. 16.

¹⁷ Por. K. Pospiszyl, *Psychologia różnic płciowych*, „Małżeństwo i Rodzina” 2006 nr 1, s. 22.

¹⁸ Por. S. Lothar, *Synowie i ojcowie tęskniota za nieobecny ojcem*, Gdańsk 2002, s. 50–52.

¹⁹ L. Pelmamatti, *Spódniczka i spodnie, Męskość i kobiecość w parze małżeńskiej*, Poznań 2005, s. 25.

otwartości i zaufaniu a także sprawia, że dziewczyna chętniej korzysta z wiedzy matki dotyczącej także tematów intymnych²⁰.

ROLA OJCA W WYCHOWANIU CÓRKI

Pozytywne nastawienie do seksualności córki dotyczy zarówno matki jak i ojca, mimo iż rola tego drugiego w wychowaniu córek często bywa niedoceniona. Potrzeba ojca w rozwoju psychoseksualnym córki jest natomiast bardzo silna, proces oderwania się od matki i przejście do ojca dotyczy bowiem także i dziewcząt²¹. „Tak jak matka jest dla syna wzorcem kobiety, tak ojciec stanowi dla córki wzór mężczyzny, męża i ojca”²². Dlatego też obowiązkiem ojca jest tworzenie serdecznego kontaktu z córką tak, aby ona czując jego życzliwość i akceptację, odważnie potrafiła oderwać się od matki i przejść do niego. Ciepłe przejście na stronę ojca stanowi dla córki fundament pod pełną identyfikację seksualną. W przeciwieństwie do relacji córki z matką, relacjom córki z ojcem nie poświęca się w literaturze zbyt wiele miejsca, niejednokrotnie nie doceniając ich znaczenia. A to przecież dziewczynka patrząc na ojca, dowiaduje się, jak rozmawiać, kontaktować się z przedstawicielami płci przeciwnej. Od niego uczy się również natury męskiej i charakterystycznych dla niej zachowań. Im więcej czasu ojciec poświęca córce, tym bardziej adekwatne formy zachowania płciowego kształtują się w niej samej²³.

Relacja ojca z córką jest jedną z najbardziej intymnych i niezwykłych relacji odbywających się w rodzinie. Ojciec jako ten, który wprowadza córkę w zupełnie inny świat pełen ryzyka a jednocześnie posłuszeństwa, budzi w niej nowe źródło doznań i emocji. Jego wkład w wychowanie z pewnością różni się od tego, co może jej dać matka. To ojciec wychodzi córce naprzeciw jako ten „inny” nawet wtedy, gdy w trakcie swoich działań wykazuje cechy macierzyńskie, czyli jest opiekuńczy, troskliwy, czuły, ponieważ i wtenczas zachowuje się inaczej, po męsku w sposób komplementarny do matki²⁴. Dobre ojcostwo zawiera głęboką i wszechstronną relację z córką, jego zaangażowanie we wszystkie sfery jej życia, na każdym etapie jej rozwoju. Okazywanie córce miłości przez ojca umacnia jej kobiecą tożsamość, wzmacnia jej poczucie własnej wartości i ułatwia nawiązywanie relacji ze światem zewnętrznym. Ojciec, wspierając córkę w naturalnym rozwoju, pomaga jej dostrzec własną wartość oraz zdobyć siłę potrzebną do stawiania czoła problemom w dorosłym życiu²⁵.

²⁰ Por. J. Augustyn, *Integracja seksualna*, dz. cyt., s. 17.

²¹ Por. tamże, s. 17.

²² A. Stępniań-Luczywek, *Rodzina jako system interakcji*, „Małżeństwo i Rodzina” 2004 nr 1, s. 11.

²³ Por. N. Anienkova, *Rola rodziny w psychoseksualnym rozwoju i wychowaniu dzieci*, „Wychowanie na co Dzień” 1997 nr 7, s. 17.

²⁴ Por. Cz. Walesa, *Rola ojca w psychicznym rozwoju dziecka. Studium psychologiczne*, [w:] *Oblicza ojcostwa*, D. Kornas-Biela (red.), Lublin 2001, s. 293.

²⁵ Por. C. Rise, *Sztuka ojcostwa*, Wyd. W drodze, Poznań 2006, s. 167.

ZAKOŃCZENIE

Kształtowanie kobiecości u kobiety nie jest efektem jednego doświadczenia, to raczej proces, który napędzany fizjologią i rozwojem psychicznym wpływa na jej postrzeganie siebie jako tej obdarzonej nieco inną od mężczyzn wrażliwością, fizjologią, wyglądem czy sposobem zachowania. Osiągnięcie świadomości własnej kobiecości, w dobie współczesnych wzorców nowoczesnej kobiety, nie jest jednak zadaniem łatwym. Wymaga ono przede wszystkim dobrej znajomości siebie, swoich potrzeb oraz możliwości, poczucia bezpieczeństwa oraz poczucia własnej wartości, których to podwaliny można odnaleźć w doświadczeniach wyniesionych z domu. W rodzinie również dochodzi do naturalnej obserwacji największych wzorców kobiecości i męskości. Seksualność rodziców, jak każdy inny wymiar ich osobowości, oddziałuje na córkę, a przez to rozwija jej wiedzę na temat własnej płciowości oraz różnic między kobietami a mężczyznami. Dopiero tak ukształtowana osoba może bez obaw wkroczyć w dorosłe życie, ponieważ znajomość własnej natury jest podstawą wszelkiego rozwoju i realizacji, która chroni również kobietę przed nadużyciami, czy złudzeniami, jakie proponuje jej współczesny świat.

Weronika Małodzińska

Bibliografia:

- Anienkowa N., *Rola rodziny w psychoseksualnym rozwoju i wychowaniu dzieci*, „Wychowanie na co Dzień” 1997 nr 7, s. 15.
- Augustyn J., *Integracja seksualna*, Kraków 1995.
- Jankowska M., *Męskość i kobiecość jako dar którego nie można zmarnować*, [w:] *Wędrując ku dorosłości*, T. Król, M. Ryś, (red.), Kraków 2002, s. 48–55.
- Kukolowicz T., *Problem rodzinnych i zawodowych ról kobiety*, [w:] *Miłość – małżeństwo – rodzina*, F. Adamski (red.), Kraków 1988, s. 253–276.
- Lothar S., *Synowie i ojcowie tęsknota za nieobecny ojcem*, Gdańsk 2002.
- Łobocki M., *O wychowaniu dziewcząt w rodzinie*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 1998 nr 6, s. 9.
- Mandal E., *Kobiecość i męskość*, Warszawa 2003.
- Pelmamatti L., *Spódniczka i spodnie, Męskość i kobiecość w parze małżeńskiej*, Poznań 2005.
- Pospiszyl K., *Psychologia różnic płciowych*, „Małżeństwo i Rodzina” 2006 nr 1, s. 22.
- Rise C., *Sztuka ojcostwa*, Poznań 2006.
- Rostowska T., *Rola modelowania w procesie socjalizacji dziecka w rodzinie*, „Problemy Rodziny” 1994 nr 3, s. 33–37.
- Sendyk M., *Postawy wychowawcze rodziców wobec córek i synów*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 2009 nr 6, s. 45–49.
- Sitarczyk M., *Identyfikacja a postawy ojcowskie*, „Problemy Rodziny” 1991 nr 3, s. 8.
- Skorny Z., *Proces socjalizacji dzieci i młodzieży*, Warszawa 1976.
- Stępnia-Luczywek A., *Rodzina jako system interakcji*, „Małżeństwo i Rodzina” 2004 nr 1, s. 6–11.
- Walesa Cz., *Rola ojca w psychicznym rozwoju dziecka. Studium psychologiczne*, [w:] *Oblicza ojcostwa*, Kornas-Biela. (red.), Lublin 2001, s. 293.

STRESZCZENIE

Wartość kształtowania kobiecości w procesie wychowania dziewcząt

Artykuł zwraca uwagę na wartość procesu kształtowania się kobiecości w wychowaniu dziewcząt. Przedstawia proces rozwoju kobiecości na tle naturalnych przemian w sferze psychicznej i fizycznej dziewczynki. Autorka podkreśla w nim także znaczenie uwarunkowań społecznych, w tym w szczególności mechanizmów socjalizacyjnych, takich jak: identyfikacja, naśladownictwo, modelowanie występujących w rodzinie. W artykule znajdują się także zalecenia w stosunku do rodziców i ich szczególnej roli we wspomaganiu kobiecości córki.

Słowa kluczowe: kobiecość, rozwój psychoseksualny, tożsamość płciowa, socjalizacja.

SUMMARY:

The value of femininity in the process of shaping the education of girls

The article draws attention to the process of shaping femininity in the upbringing of girls.

Shows the process of development of femininity against natural transition in the psychological and physical sphere of a girl.

The author underlines importance of social conditions and in particular sociological mechanisms such as identification, imitation, modelling present in family.

It contains recommendations for parents and their particular role in supporting daughter's femininity.

Key words: femininity, psychosexual development, sexual identity, socialisation.

